

Социална интеграция и гражданска адаптация на мигрантите

Чавдар Милков

Abstract: *Government and non-government agencies research shows that migration is a result of significant problems of a different nature: economic (lack of opportunities on the labour market, low income, deprivation, poverty, etc.); military (war conflicts, rebellions, oppression); religious persecutions; political changes, violation of human rights; ecological catastrophes. Based on data provided by the International Organisation for Migration (IOM) in 2000 there were 175 million migrants. This was nearly double the number comparing to figures in 1975 / 84 million/. The figures for 2008 are even more impressive /around 200 million/.*

Key Words: *Social integration; integration; migrants, migration, forced migration, non governmental agencies.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Миграционни процеси съществуват от хилядолетия. Човешката история, е история на миграцията, тъй като най-развитите и с огромен опит древни и съвременни цивилизации са творение на неспирното и интензивно движение на огромни човешки маси, които носят със себе си нови идеи, ценности и желание за промяна. Проблемите на миграцията и търсенето на убежище са преплетени с правата на човека, тяхното зачитане и спазване в съвременния свят.

С приемането през 1948 година на Всеобщата декларация за правата на човека, държавите - членки на ООН провъзгласяват, като основен хуманен постулат, „правото на всеки човек да се придвижва и да избира своето местожителство в пределите на всяка държава“[1, чл. 13, т. 1].

Днес, феноменът „Миграция“ придобива световен характер, особено, ако се разглежда в контекста на геополитическите промени, настъпили на земята след края на Втората световна война и глобализиращия се свят в последните 30 години.

Формирането на политика за интеграция на мигрантите, в това число и на бежанците, е свързано с:

- Изработването и прилагането на законодателна уредба и политики в тази област;
- Изграждане и укрепване на институциите, работещи по проблемите на мигрантите;
- Осигуряване на финансови средства за провеждане на интеграционните политики;
- Промяна на отношението на обществото към този сложен социален процес.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Сред най-значимите въпроси на принудителната миграция са тези за **социалната интеграция и гражданска адаптация на мигрантите**. Овладеяването на езика на приемащата страна, получаването на качествено непълно и пълно средно образование (хуманитарно, техническо, професионално), възможността за посещаване на висши училища, курсове, школи за следдипломна квалификация и специализация и придобиването на нови професии, са най-важните фактори за интеграция на мигранта в приемащото общество.

Особена роля и място в разрешаването на проблемите имат множество клонове на педагогическата и психологическа науки - социална педагогика, теория на възпитанието, история на педагогиката, дидактика, възрастова и педагогическа психология, психология на личността, трудова психология.

Миграционните процеси поставят милиони деца и младежи в необичайна ситуация - те се сблъскват с нова култура и език, образователна система със свои национални особености, други възпитателни модели, различни учители и

преподаватели във висшите училища, специфични нравствени и естетически ценности, особени социализиращи фактори, коренно различна социална психика и социално поведение на обществото и личността. Това извежда потенциалните ученици и студенти пред трудно преодолими противоречия, свързани със светоглед, култура, общуване, религиозни вярвания, отношения към семейството, жената и децата, модели на поведение, мотивация за учене и труд, адаптиране към претенциите на новата социална общност.

Проблемите на принудителната миграция, засягащи с особена острота настоящето и бъдещето на милиони хора по света, са в ползрението на органите на властта и управлението на много страни. Дейността на органите на изпълнителната власт при решаване на мигрантските въпроси се характеризира със следните общи признаци:

- Приемане на закони и други нормативно-правни актове, чрез които ще се регулира принудителната миграция.

- Присъединяване на всяка страна към международните Конвенции, декларации, пактове и протоколи, приети от ООН, международни конференции и, преди всичко, такива, като Конвенцията за статута на бежанците и регионалните Конвенции, аналогични на посочената Конвенция.

- Разработване на подзаконовни положения, инструкции, които конкретизират законодателно-правната база на миграцията.

- Определяне функциите на традиционните ведомства в областта на миграцията - Министерство на външните работи, Министерство на вътрешните работи, Гранична полиция, Митници, Министерство на образованието, а също така, създаване на нови ведомства, доказали своята ефективност в други страни, с голям поток принудителна миграция.

Създаването на законодателна база, свързана с въпросите на мигрантите, бежанците, националните малцинства, съотечествениците зад граница, изисква приемане на редица положения, инструкции, както за всички проблеми, така и за отделните категории лица и сектори на социалната дейност-социална адаптация и интеграция (получаване на качествено средно и висше образование, събиране на семействата, придобиване на професионална култура и професия за бъдещата трудова дейност, постоянно местоживееене, приобщаване към културните традиции, нрави и обичаи на приемащата страна и др.).

Дейността на държавните органи в областта на миграцията се осъществява чрез система от учреждения и подведомствени организации на Националната мигрантска служба, в тесен контакт с другите държавни органи на законодателната и изпълнителната власт, органите на изпълнителната власт в районите, регионите, областите, общините, с международните, обществени, неправителствени и благотворителни организации.

Териториалните миграционни служби осъществяват непосредствената реализация на законодателните норми в областта на принудителната миграция. Веднага след пристигането и обръщането към миграционните власти всички принудителни мигранти получават първична материална помощ под формата на определени парични средства. Отделните лица или семействата, които нямат възможност за самостоятелно социално устройване, могат да получат от държавата пълна няколкомесечна помощ. Те биват настанявани в центрове за временно пребиваване на чужденци.

Проблемите, свързани със социалното осигуряване на мигрантите, имат международен характер, но се решават конкретно във всяка приемаща страна.

Отличителна черта на съвременната миграционна политика на развитите страни в света е противоположното отношение към мигрантите от развитите и развиващите се страни. От една страна, от 1974 година са налице непрекъснато усложняващи се условия за приемане на мигранти от т. н. Трети свят, а от друга -

изключително много облекчения за гражданите на развитите страни при тяхното мигриране от един в друг регион на Европа, С. Америка, Австралия, Нова Зеландия, Япония, Южна Корея. Най-сериозна крачка в тази област е направена през 1985 година с подписването на т. н. Шенгенско споразумение.

Законодателна база, уреждаща въпросите, свързани с мигрантите във Великобритания са: Имиграционен закон от 1971 година; Имиграционен закон от 1988 година, допълнен и усъвършенстван и Имиграционните правила от 1990 г.

В хода на реализация на тези закони се разглеждат въпросите за начина на пристигане във Великобритания на съответния мигрант, съдебното дело, положителното решение или отхвърляна на молбата и последвалата апелация. По отношение на лице от Третия свят се прави предварително разследване, целящо да се определи дали то може да бъде допуснато до процедурата. Ако не се допусне и при условие, че връщането в родната му страна е безопасно, то търсещият убежище трябва да напусне Великобритания и чак тогава да обжалва решението за отказ. При решаване проблемите на мигрантите участва Лорд-канцлерът (Върховният съдия) на кралството, който разглежда фактите от делото и изучава същността на апелацията (обжалването). По-късно, Трибуналетът проверява обосноваността на апелацията. Практиката показва, че, по принцип, апелациите не се удовлетворяват.

Имигрантската политика в страната предоставя възможност на представителите на Управлението на Върховния комисариат по бежанците да дава консултантски услуги, да излага мнението си по определени случаи във всеки етап на процедурата. Имиграционните правила се съобразяват, често пъти, с обществените интереси и принципите на хуманизма при решаване съдбата на отделния молител за убежище.

Редом с държавните органи и ООН с неговите подразделения, в дейността за социална интеграция и адаптация на мигрантите сериозна роля имат и неправителствените организации (НПО). Една от първите крачки на НПО е откриването на безплатни телефонни линии, където жертвите на принудителната миграция могат да разкажат за своите проблеми. Те могат да бъдат консултирани, да им се помогне при попълване на множеството документи, да получат спешна медицинска помощ или психологическо консултиране при наличието на сериозни психични разстройства.

НПО работят успешно и с населението на приемащата страна. Социалната работа в тази област е свързана със срещи с представители на обществеността, разпространение на печатни и рекламни материали за мигрантите, за страните, от които те идват, за преследванията, на които са били подложени и условията на живот, за необходимостта от оказване на морална поддръжка. Всичко това се прави с цел да се тушира напрежението в обществото и се осъществи допълнителен контрол за спазване правата и задълженията на мигрантите. Фактите във Великобритания показват, че недостатъчното внимание към работата с местното население, често пъти, провокира нарастване на конфликтни ситуации, води до формиране на негативни оценки към дейността на държавните органи и миграционната политика на държавата в цялост, към ксенофобия, размирици.

Един от най-актуалните моменти от дейността на НПО с мигрантите е работата с екстрадираните лица, които се завръщат в родината си. На тази категория мигранти НПО оказват консултантска и психологическа помощ, търсят възможности за настаняване в жилища, намиране на работа, организиране на срещи помежду им, за да се преодолеят стресовите ситуации, следят дали не се нарушават правата им от държавните институции.

Дейността на НПО във всяка отделна страна може значително да се разшири, ако те се свържат с други организации, създадени на национален принцип, профсъюзи, женски организации, църква, групи за пропаганда правата на децата. Създаването на такива връзки позволява на НПО да обменят опит, да разработват

общии стратегии на регионално или международно ниво, за да работят ефективно с властовите структури. Необходимостта от усъвършенстване работата с мигрантите изисква засилване на информационно-пропагандната дейност сред тях, разпространение на международните ратифицирани документи и конвенции, засягащи правата им. Ако дадена страна е приела и ратифицирала международни договори и Конвенции, то НПО трябва да следят дали правителството на съответната страна ги спазва. Мигрантите трябва да знаят за възможностите, които се откриват пред тях в приемащите страни - за придобиване на професия, на образование, за събиране със семействата, за сериозна психологическа и медицинска помощ и лечение на духовни и соматични рани, причинени от преследване, мъчения, мизерия, глад, страх и др.

На международно ниво съществуват множество коалиции и мрежи, като Световния съюз против търговията с жени, чийто щаб е в столицата на Тайланд - Банкок, а европейското му представителство е в Холандия. Този съюз дава подробна информация в свой нарочен справочник за около 80 организации по света, които се занимават с пресичането на търговията с жени. В справочника са посочени точните им адреси, кратко описание на мандатите им, ръководители, предмет и стратегия на дейността им и какви услуги се предлагат на жените.

За Централна и Източна Европа с проблемите на отвлечените, насилствено изведени зад граница или продадени жени се занимава организацията „Ла Страда“. Нейните основни цели са свързани с предотвратяване на престъпления, свързани с жени, чрез консултации, рекламни материали, разговори, търсене помощ от Гранична полиция, органите на реда и други държавни институции. Тази организация се подпомага изключително сериозно от Централно-европейския консултативен център за женски проекти, намиращ се в столицата на Чехия - Прага, от Полската християнска организация на младите жени, от Полската феминистична асоциация и от Холандския фонд против търговията с жени. „Ла Страда“ се финансира от Европейския съюз, от програмите PHARE и TACIS-DEMOCRACY, а също така и от много частни фондове. Относно проблеми, свързани с децата, сериозен опит има организацията ЕСПАТ, която си е завоювала славата на световна мрежа, свързана с борбата против детската проституция, детската порнография и контрабандата на деца за сексуални цели.

В последното десетилетие, особено след края на войните, в бивша Югославия и Чечения, нивото на професионализма в дейността на НПО рязко се подобрява - усъвършенства се тяхната инфраструктура и връзката им с местното население. Сътрудничеството между различните НПО става по-тясно, с по-отчетливо диференциране на сферите на дейност. Освен това, НПО започват да се обединяват в асоциации на субрегионално и регионално ниво.

Особено близка връзка и взаимопомощ в момента се осъществява между НПО и Международния Червен Кръст и Червен Полумесец (МЧКЧП). Заедно се осъществяват крупни операции в Босна и Херцеговина, Косово, Чечения, с палаткови лагери, спешна медицинска помощ, храни, дрехи, психологически консултации, събиране на разделени семейства, търсене на изчезнали лица. Освен това, в съвместната си дейност НПО и МЧКЧП се ангажират много сериозно в защитата на лица, задържани под арест, уязвимите групи население, съдействат за спазване на международното право чрез разяснителни програми, насочени към органите на властта, военните, сътрудниците на службите по безопасност, към младите хора. Дейците на НПО работят и по въпроса за предотвратяването и лечението на туберкулозата в затворите и лагерите.

Сред най-амбициозните проекти през последното десетилетие (1998 г.-2008 г.) на МЧКЧП и НПО е този за реализацията на Програмата за работа с изселените лица. Чрез Програмата се създават условия за устройване на изселниците и разширяване възможностите на обществото и държавата по разрешаване на

стоящите пред тях проблеми. В сферата на тази дейност стоят въпросите за разпределение на предметите от първа необходимост в рамките на оказваната екстрена помощ, осъществяване на проекти в областта на здравеопазването, оказване на психологическа помощ и консултиране, предоставяне на юридическа информация и провеждане на кампании за повишаване информираността на населението.

В работата за социална интеграция и адаптация на мигрантите е необходимо да се решават следните задачи: диагностика и идентификация на кризисното състояние; установяване, каква сфера от жизнеспособността на лицето е увредена от протеклите кризисни събития и в каква степен; извеждане функциите и потенциалните способности на мигранта; определяне възможностите на социалното му обкръжение за неговата ресоциализация и вграждане в новото общество. За постигане на поставените задачи могат да се използват следните модели на социална работа: вмешателство в кризисни ситуации; проблемно решими модели; психосоциални модели. Чрез овладяването на тези модели служителите от правителствените и НПО получават възможност за своевременна и ефективна работа по преодоляване на сериозните разстройства в личността на мигранта, съдействат за бързото му адаптиране и интегриране в условията на новата държава. Ключов аспект на социалната работа с мигрантите е създаването на нормални условия за социалната им адаптация и интеграция в местата на настаняване, формиране на обстановка на взаимна търпимост и уважително отношение към културата, езика, религията, както у мигрантите, така и в местното население, предотвратяването на прояви на ксенофобия и неприязън.

През 1995 година ЮНЕСКО прие декларация за принципите на търпимост [2]. В нея са формулирани същността и съдържанието на търпимостта и възпитанието на хората в дух на търпимост. Толерантността се определя като ценност и норма на гражданското общество, проявяваща се в правото всички индивиди да бъдат различни, за приемане разнообразието на световните култури, цивилизации и религии, готовност за разбирателство и сътрудничество с хората, различаващи се по външност, език, убеждения и вероизповедание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Решаването на проблемите, свързани с миграцията, които стоят пред правителствата на всички страни, изисква определяне на оптималното съотношение между съдействията на законната миграция и въвеждане в действие на съответстващите миграционни регулатори, с цел защита на националната безопасност и обществен ред.

Решаването на тези сложни задачи изисква от страна на правителствата и гражданите на приемащите страни ново мислене и ново отношение към причините за появата на миграционните процеси - глад, мизерия, междуплеменни стълкновения, войни, екологични катастрофи, геноцид, преследване на инакомислещи лица, принудително изселване. Само чрез познаване на дълбоките корени и причини за миграцията, тя може да бъде овладяна и доведена до приемливи стойности, еднакво удовлетворяващи всички страни в света.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. Всеобща декларация по правата на човека, Общо събрание на ООН, 10.12. 1948.

[2]. Декларация за принципите на търпимост, ЮНЕСКО, 16. 11. 1995.

За контакти

Маг. Чавдар Лучиянов Милков, община Търък, Есекс Англия

Докладът е рецензиран